

Pääkirjoitus

Hille Koskela

Marginaalien merkitys

Näinä vuosina, jotka olen toiminut *Alue ja Ympäristö* -lehden päätoimittajana, minulla on usein ollut tunne, että lehteen tarjotut artikkelit käsittelevät jotenkin “marginaalisia” aiheita. Tämän numeron teemat ovat tuosta marginaalisuudesta oiva esimerkki: lapset, eläimet, luonnon arvo, ruoka. Koska päätoimittaja ei arvioi aihepiirien merkityksellisyyttä samalta pohjalta kuin kirjoittajat, olen usein huomannut olevani hieman ärtynyt käsikirjoituksia vastaanottaessani. Kirjoitusten aiheet eivät ole mielestäni olleet riittävän ajankohtaisia (lue: niistä ei keskustella valtamedioissa) tai yhteiskunnallisia (lue: koska niistä ei keskustella valtamedioissa, ne eivät saa statusta “yhteiskunnallinen”). Samalla olen ollut ärtynyt itselleni tunnistaessani oman kapeakatseisuuteni – sen, miten vanhanaikaiselta pohjalta arvioin aiheiden merkittävyyttä. Pikku hiljaa olen alkanut ymmärtää, että juuri siinä, ettei jokin aihe tässä ja nyt vaikuta merkittävältä, saattaa piillä sen yhteiskunnallinen voima ja tieteellinen luovuus.

Pieneltä ja marginaaliselta kuulostavat tutkimusaiheet liikkuvat akateemisen työn alkulähteillä. Tutkija tehtävä – vanhan akateemisen perinteen näkökulmasta – on keksiä uutta, tunnistaa “heikkoja signaaleja” ja tarttua sellaisiin kysymyksiin, joihin valtion tarkoitushakuiset ohjaukoneistot, edunnälkäiset elinkeinoelämän tilaukset tai median aina samaa jauhava mylly eivät puutu. Tästähän *akateemisessa* piti olla kyse: uuden etsimisestä, epävarmoilla määttällä pomppimisesta ja tulevaisuuden merkittävien aiheiden arvailusta. Tuollaisen tutkimuksen sijaan on nykyisin tapana tehdä yritysten tilaamaa, tuotekehittelynomaista tutkimusta, jonka perimmäisenä tavoitteena on edistää talouskasvua – joko paikallisesti, kansallisesti tai globaalisti. Aluetasosta riippumatta tuollaisen tutkimuksen perusta on aina sama: siinä pyritään tuottamaan uutta tietoa, joka *hyödyttää*.

Tämän numeron artikkeleissa kiteytyy *Alue ja Ympäristö* -lehden linja: pyrkimys on julkaista sellaista poikkitieteellistä, yhteiskunnallisesti virittynyttä, ympäristökysymyksiin tai ihmisen ja ympäristön suhteisiin liittyvää tutkimusta, joka ei pyri tuotteistamaan. Joku voisi kutsua sitä turhaksi tiedoksi, joku toinen merkittäväksi yhteiskuntakritiikiksi. Tärkeä tavoite on luonnollisesti myös antaa ääni niille tutkijoille, joiden sanoma vallitsevan tiedepolitiikan pyörteissä helposti jäisi muuten kuulematta.

Yhteiskuntaa, jonka älymystö pyrkii ylhäältä ohjaten kehittämään tuotteita tutkimusyhteisön ulkopuolelta määritelyihin tarpeisiin, ei voi pitää kovin innovatiivisena tai luovana – ei ehkä kovin sivistyneenäkin. Vaatii avarakatseisuutta ajatella, ettei tutkimusaiheita tulisi koskaan tuomita sen perusteella, että ne vaikuttavat vähäpätöisiltä tai yhteiskunnallisesti hyödyttömiltä. Koskaan ei voi lopulta tietää.

Esimerkiksi eläimiin ja eläinten oikeuksiin kohdistuva tutkimus on vanhalle sukupolvelle todellinen asenteellinen haaste. Vanhempi tutkijakunta edustaa “luonnonsuojelusukupolvea”, ei “eläinoikeusukupolvea”. Viime aikoina vastakkainasettelu on siinä mielessä korostunut, että yhä useammin luonnonsuojelun arvo on muuttunut itsisarvoisesta välineelliseksi. Luontoa ei suojella, koska sitä tulee suojella, vaan koska luonnonsuojelun alueita perustamalla saadaan “elävöitettyä alueen matkailutaloutta”. Luontokin on siis valjastettu talouskasvun vauhdittajaksi. Myönnän kuitenkin itsekini suhtautuneeni eläinoikeusnäkökulmaan ennakkoluuloisesti – aivan viime aikoihin asti. Asenteet ovat olleet koetuksella

sekä kriminologisista että filosofisista syistä. Yhtäältä aihe on ollut ongelmallinen siksi, että eläinoikeusaktivistien toimintatavat ovat olleet yleisesti hyväksytyjen tekemisen tapojen ulkopuolella ja he ovat toimineet osittain rikollisesti, “tarkoitus pyhittää keinot” -periaatteella. Tuollaisen aiheen tutkiminen asettumatta moralistinen/radikaali -dikotomiaan on vaikeaa. Toisaalta asiaan on liittynyt myös filosofinen haaste. Esiin ovat nousseet erilaiset käsitykset siitä, miten eläimet tulisi määritellä toimijoina ja subjekteina sekä se, mikä on eläinten oikeuksien suhde ihmisten väliseen eriarvoisuuteen. Tuossa katsannossa eläimiä koskevat kysymykset näyttävät helposti kovin pieniltä. Joskus on kuitenkin niin, että se mikä näyttää pieneltä onkin lopulta suurta. Esimerkiksi eläinten oikeuksien pohdintaan usein liittyvä kasvissyöjän vakaumus on ruuan käyttöön liittyvän energiatalouden näkökulmasta sellainen valinta, joka laajalle levinneenä ja pitkään kestävässä trendinä kiistämättä vähentäisi myös ihmisten globaalia eriarvoisuutta. Ehkä onkin lopulta niin, että kirkasotsaisimmatkin luonnonsuojelua painottavat asenteet olivat kapeampia ja lyhytnäköisempiä kuin eläinoikeuksia painottavat.

Vastaavalla tavalla voidaan pohtia lapsiin ja lasten oikeuksiin kohdistuvaa tutkimusta. Vastakkain asettuvat näkemykset lapsista objekteina ja subjekteina. Objekteina – siis tutkimuksen kohteina tuosta näkökulmasta – lapset näyttävät epäkiinnostavilta, eivät kovin “seksikkäiltä”. Myönnän, että myös tässä asiassa olin itsekkin aikanaan ennakkoluuloinen. Lapsiin kohdistuva tutkimus vaikutti jotenkin puuhastelulta. On helppo ajatella, että lapsia tutkivat pääasiassa naiset, jotka eivät ole keksineet merkittävämpää tutkimusaihetta. Lapsia on vaikea “brändätä”. Nykyisin vallitsevasta näkökulmasta kiinnostava – ehkä hieman kuumakin – lapsiin kohdistuva tutkimusaihe on (eliitti)koulujen vaikutus (varakkaiden) perheiden asumispreferensseihin. Tuo teema luonnollisesti toistaa vanhaa objektiksi asettelua. Lapset ovat siinä jonkin muun asian tarkastelun *välineitä*. Lasten asettaminen subjekteiksi tuottaa aivan toisenlaisia tutkimusasetelmia – ja niiden myötä syntyy aivan toisenlaista tietoa. Tutkimushorisontissa korostuvat hitaat kysymykset. Jos tutkimushaastetta ajatellaan pitkällä tähtäimellä, voidaan maalaila utopia. Varsinaisten tulosten lisäksi tutkimus voi auttaa kuvittelemaan minkälaisia yhteiskunnallisia muutoksia – suhteessa esimerkiksi väkivaltaan tai mielenveysongelmiin – tuottaisi sellainen hypoteettinen tilanne, jossa lapsille ja nuorille annettaisiin nykyistä suurempi valta neuvotella itseään ja elinympäristöään koskevista kysymyksistä ja nykyistä suurempi *oikeus tilaan*. Pieni muuttuu suureksi, jälleen.

Kiinnostava piirre “marginaalisissa” aiheissa onkin juuri niiden linkittyminen aikamme epämuodikkaimpaan trendiin: oikeudenmukaisuuteen. Tutkimus, joka suoraan tai epäsuoraan pyrkii edistämään niiden asemaa, joilla ei jo valmiiksi mene hyvin, alkaa olla kovin harvinaista. Se on usein raskasta ja yksinäistä. Niiden, jotka nöyrinä noudattavat vallitsevaa tiedepoliittista linjaa, on helppo uskoa työnsä merkittävyyteen, sillä palautetta tulee ja julkisuutta riittää. Niiden, jotka valitsevat aiheensa oman arvomaailmansa ja akateemisten intohimojensa pohjalta, on useimmiten itse uskottava itseensä, oltava työstään ylpeitä. Tukea ja palautetta tulee hitaammin ja vähemmän.

Siksi tuntuu erityisen hyvältä silloin, kun positiivista palautetta tulee. Kaksi kertaa, peräkkäisinä vuosina, on *Alue ja Ympäristö* -lehdessä julkaistulle artikkelille myönnetty “Vuoden kaupunkikirjoitus” -palkinto. Vuonna 2004 sen sai Lasse Peltonen kaupunkisuunnittelun NIMBY-ongelmaa käsitellestä artikkelistaan (Peltonen 2004) ja vuonna 2005 palkinto myönnettiin Jani Vuolteenahon ja Terhi Ainialan artikkelille, jossa tarkasteltiin kaupunkien epävirallisia paikannimiä (Vuolteenaho & Ainiala 2005). Näitä palkintoja on syytä arvostaa, sillä ne *ylpeyttävät* jotakin sellaista, mitä kaikkialla ei tällä hetkellä pidetä kovinkaan suuressa arvossa: tutkimusta, jolla ei ole suoria linkkejä yritysmaailmaan, ja joka ei edistä yhdenkään “tuotteen” kehittämistä, valmistamista tai myyntiä, vaan lisää ymmärrystämme historiasta, kulttuurista, sosiaalisista suhteista ja symbolisista merkityksistä.

Lähteet

- Peltonen, Lasse (2004). NIMBY-kiistojen asukakeskeiset ja kontekstuaaliset selitykset. *Alue ja Ympäristö* 33:2, 43–54.
 Vuolteenaho, Jani & Ainiala, Terhi (2005). Urbanin paikannimistön haasteita. Kielitieteen ja maantieteen tieteenalatradiitioista arkiseen käyttönimistöön Helsingin metropolialueella. *Alue ja Ympäristö* 34:1, 4–18.